

RESIDENTIAL SOCIAL SERVICES FOR CHILDREN IN EUROPEAN CONTEXT

ROSITSA MIHAYLOVA

SENIOR ASSISTANT PHD IN DEPARTMENT OF "SOCIAL WORK"
AT "KONSTANTIN PRESLAVSKY" - UNIVERSITY OF SHUMEN

BULGARIA

ROSI_MIHAYLOVA@YAHOO.COM

ABSTRACT: THIS ARTICLE OVERVIEW THE EUROPEAN CONTEXT OF SOCIAL SERVICES FOR CHILDREN AT RISK AND ESPECIALLY THE GOOD EXAMPLE OF THE GERMAN SOCIAL STATE. THE CHALLENGES OF THE GLOBALIZING WORLD IN THE SOCIAL SPHERE STRONGLY AFFECT NOT ONLY BULGARIA, BUT DEPLOY ITS SCOPE AND WITHIN THE EUROPEAN COMMUNITY. AMID THE DYNAMICS OF THE SINGLE EUROPEAN ECONOMIC AREA, THE QUESTION ARISES OF THE NEED FOR JOINT INITIATIVES TO ADDRESS SOCIAL CHALLENGES. SUCH A CHALLENGE AS ENSURING THE WELL-BEING OF ONE OF THE MOSTLY AFFECTED GROUPS – CHILDREN AT RISK, IN PARTICULAR THOSE WHO ARE AFFECTED BY POVERTY, LEADING BEHIND A NUMBER OF OTHER NEGATIVE FACTORS AND THE RISE IN MANY CASES THE NEED FOR THEIR PERMANENT ACCOMMODATION OUTSIDE THEIR FAMILIES.

KEYWORDS: RESIDENTIAL CARE, SOCIAL SERVICES FOR CHILDREN, EUROPEAN STANDARDS

Бързо протичащите и динамични процеси в съвременното глобализиращо се общество са в основата на продължаващите икономически, политически, духовни и социални промени, но същевременно с това водят след себе си и лавина от социални проблеми, поставят пред съвременния човек предизвикателства във всички сфери на неговия живот. „Глобализацията не е ново явление, но през последните десетилетия тя придоби безпрецедентно ускорение, тотално и нееднозначно въздействие“ [4, с. 13]. Предвид това социалните услуги продължават да бъдат неделим елемент от социалната защита и сигурност както във всяка държава, така и в Европа като цяло. Те са носещите стълбове на социалната система в европейския модел социална политика. От страните членки на Европейския съюз се изисква перманентно подобряване на качеството, ефикасността и ефективността на социалните услуги. Съществуват различия в моделите, формите и начините на предоставяне на социални услуги в различните страни членки на Европейския съюз, което се обуславя от различните социално-политически модели, икономически, исторически, културни и други фактори и етапи в развитието. Социалната система на страните членки на Европейския съюз е поставена пред предизвикателства и е подложена на промени в зависимост от социално-политическата рамка в съответната страна.

Благоденствието на децата и предоставянето на адекватни услуги за тяхното оптимално индивидуално и личностно развитие са приоритет на социалната политика на всяка държава. Природата на взаимоотношенията между децата, семейството и държавата дълго време са в центъра на съвременния модел на социалната държава. В исторически аспект децата са възприемани като част от личния живот на семейството. С промяната на общественото възприятие за децата и детството през годините те се обособяват като самостоятелна група от населението, елемент на социалната структура

на обществото и като актьори в протичащите социални и обществени процеси и взаимоотношения.

Един от най-съществените инструменти на социалната политика, и в частност на политиката по настаняване на децата извън родните им семейства, е съответното национално законодателство.

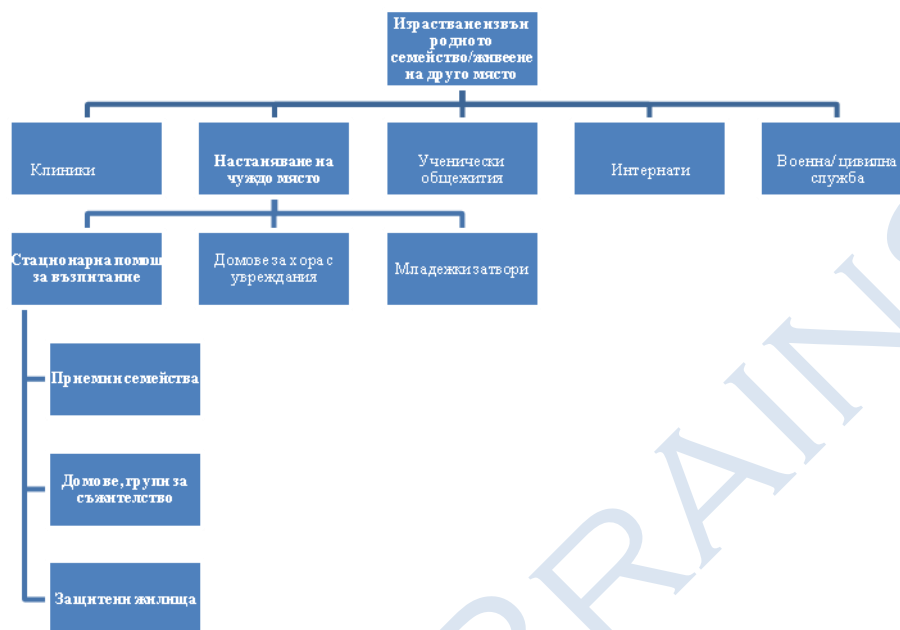
Закрилата на децата и опазването на техните права са се утвърдили като един важен елемент на външната и вътрешната политика на Европейския съюз. Един от основополагащите документи за закрила правата на децата е приетата през 1989 г. Конвенция за правата на детето на ООН, която е ратифицирана от всички европейски страни. В чл. 20 на Конвенцията се конкретизира и правото на децата, лишени от родителска грижа, да бъдат обект на специална закрила и помощ от страна на държавата. Точка 2 на същия член предвижда и осигуряването на алтернативни грижи за същата целева група (39, чл. 20). България ратифицира Конвенцията на ООН за правата на детето на 11.12.1991 г., с което се задължава да приведе вътрешното си законодателство в съответствие с изискванията на Конвенцията. Резултат от ратифицирането е и приетият през 2000 г. от 38-ото народно събрание в България Закон за закрила на детето.

На европейско ниво препоръките на Съвета на Европа относно грижата за децата извън родните им семейства осигуряват организационната рамка за институционалната грижа за деца. Женевската декларация за правата на детето от 1924 г. и Декларацията за правата на детето от 1959 г. са предшественици на Конвенцията за правата на детето и полагат основите за закрила на деца, останали без родителска грижа. Точка 2 от Женевската декларация засяга въпроса за „закрила и подслон за сираците”, а Принцип 6 от Декларацията от 1959 г. гарантира правото на всяко дете „на хармонично развитие... израстване, по възможност, под грижите и отговорностите на биологичните родители”, като в случаите, когато това не е възможно, „обществото и държавните власти имат задължението да осигурят грижа за децата без семейства” [7].

На Европейския съвет в Лисабон през 2000 г. Европейският съюз си постави целта да стане „най-конкурентоспособната и динамична, основана на знанието икономика в света, способна да има стабилно икономическо развитие с повече и по-добри работни места и социална кохезия“. Приет е също и „Откритият метод на координация за социална защита и социално включване”, една от най-важните части, която засяга грижата за децата. Откритият метод на координация се използва и като механизъм за взаимна ангажираност между държавите членки и за учене от „добрите практики” при прилагането на Конвенцията на ООН за правата на детето.

Активно участие при регулирането на политиката за децата, лишени от родителска грижа, има и Съветът на Европа с приемането на редица резолюции към страните членки. Така например Препоръка № 5 от 2005 г. на Комитета на министрите на Съвета на Европа разглежда специално въпроса за правата на децата, живеещи в институции от резидентен тип. Препоръката акцентира върху идентифицирането на индивидуалните потребности на всяко дете преди настаняването му в институция и вземане под внимание на комплексността от фактори, които го обуславят. Препоръката обръща внимание и на специфичните права на децата, живеещи в институции, и дава ръководни насоки и стандарти за качество, като приоритет е настаняването в малки, близки до семейния начин на живот форми на съжителство за децата, лишени от родителска грижа.

Следната схема на диференцирането на предложенията за настаняване извън родното семейство може да насочи вниманието към многообразието на тези места за живеене, давайки също така представа за категориите проблеми в европейски контекст.

Диаграма 1, Britsch, V., *Handbuch Erziehungshilfe*, s. 199

Един основен постулат в повечето европейски страни (поне в рамките на ЕС) относно политиката на настаняването извън родния дом гласи, по възможност да се избягва изобщо стационарното възпитание в домовете, т.е. всички краткосрочни, средносрочни и дългосрочни настанявания извън рамките на родното семейство. Въпреки множеството различия на социалните услуги за деца в риск в европейски аспект, би могло да се каже, че най-малкото относно концепционалната представа може да се говори за европейско „чувство за общност“ [6, с. 204] в областта на стационарното възпитание в домовете за деца. В практиките на европейските страни според изследване на Вера Брич се наблюдава стремеж, когато настаняването извън родното семейство не може да бъде избегнато чрез осиновяване, респективно настаняване в приемно семейство, настаняването в домове да бъде възможно най-кратко и във възможно по-малки групи, структурирани близо до средата на живот и ориентирани към изграждането на необходимите компетенции за водене на самостоятелен начин на живот. През последните 25 до 30 години на фона на европейската сцена настъпват много промени в институционалната грижа за децата и се диференцират много и различни форми на обгрижване. Германия се нарежда на едно от първите места при диференцирането на ориентирани към семейната среда услуги за деца, настанени извън родното си семейство. В цяла Европа се наблюдава развитие на алтернативни услуги за деца в риск, ориентирани към социалното пространство на децата, тяхната обкръжаваща среда и свеждане до минимум границата между резидентната грижа и нормалната семейна среда. В социалната работа в това поле на дейност се поставя изключителна роля на работата със семействата на децата и въвличането им в процеса на помощ.

Германия „първа тръгва по пътя на изграждането на благоденстващата държава” [5, с. 130]. Би могло да се каже, че е образец на утвърждаването на европейските стандарти в социалните услуги, техен защитник и прецизен изпълнител. Системата на домовете и алтернативните услуги за деца в Германия е изградена и развита така, че да е достъпна за широк кръг от потребители и да отговаря адекватно на предизвикателствата на времето, променяйки динамично своите форми и предложения с цел повишаване качеството на предлаганите услуги в тях. Това е и аргумент, и предпоставка за реалното приложение и адаптиране на германския опит и в практиките на други страни.

Предизвикателствата на новото време в социалната сфера засягат силно не само България, но разгръщат своя обхват и в рамките на европейската общност предвид обединенията. На фона на динамиката на единното европейско икономическо пространство възниква въпросът за нуждата от съвместни инициативи за преодоляване на социалните предизвикателства. Такова предизвикателство е например гарантирането благосъстоянието на една от най-рискските групи децата, и по-специално на тези, които са засегнати от бедността, водеща след себе си редица други негативни фактори и пораждаща в много от случаите нуждата за трайното им настаняване извън родните семейства. Инициираният от три наложили се в тази сфера организации с международно значение /**FICE-Fédération Internationale des Communautés Educatives – Международна федерация на организациите в областта на образованието**, **IFCO-International Foster Care Organisation – Международна организация за приемна грижа**, и **SOS-детски селища** /през 2004 г. проект „Качество за децата” - стандарти за грижата за деца извън родното семейство, в Европа (Quality4Children), цели, чрез проучване на добрите практики в различните европейски страни, да подобри възможностите и да гарантира един по-добър стандарт на живот на децата в Европа, настанени извън родните си семейства. В задачи на проекта „Качество за децата” на преден план се поставя децата, лишени от родителска грижа, да могат да допринесат със собствени усилия и участие за изграждане на тяхното бъдеще. Съществена задача е осигуряване на такава среда за тях, в която да израстат в условия на подкрепа, сигурност и грижа, да получат нужните знания и компетенции за водене на самостоятелен и независим живот, за да развият пълния си потенциал и да станат активни и пълноценни членове на обществото. Проектът е разработен с участието на 32 европейски страни (в това число и България), в които действа поне една от организациите инициаторки на проекта. Използвайки метода на интервю, различните екипи от държавите участнички са имали за първоначална цел събирането и анализирането на информация за добрите практики в заместващата грижа за деца и за разработване на национално ниво проектопредложения за стандарти на качество, които биха оптимизирали целия процес на обгрижване на децата, лишени от родителска грижа. Получените резултати са били основа за формулирането на по-късен етап (през 2006 г.) на окончателния вариант на стандартите. Една от основните мисии е лобирането на национално и европейско ниво за приемане и прилагане на тези стандарти в грижата извън родното семейство. В окончателния вид са изведени 18 стандарта, разделени в три групи според етапите в процеса на грижа, а именно: Първа група – Процес на намиране на решение и прием: този процес има две фази – оценка на положението на детето, която цели да определи най-подходящото за неговия случай решение, и стъпките за интегриране на детето в неговата бъдеща среда на живот; Втора група – Процес на грижа: този етап се отнася до периода между приема и излизането на детето от системата и обхваща реалните грижи

и подкрепа, които възпитателят осигурява на детето; Трета група – Процес на напускане на системата: това е процесът, чрез който детето или младежът стават независими, връщат се при родното си семейство или преминават в друга система - тук се включва подкрепата, която той получава от вече бившия си възпитател. Всеки един от стандартите е описан подробно като се засягат въпросите, свързани с отговорностите по изпълнението им, насоките за действие, както и рисковите фактори. Стандартите са разработени в рамките, поставени от Конвенцията за правата на детето на ООН, като всеки един от стандартите отразява един или повече от принципите на Конвенцията: недопускане на дискриминация, работа в най-добрия интерес на детето, право на живот, оцеляване и развитие и уважение към възгледите на детето. Също толкова съществен е и фактът, че стандартите, като резултат на този проект, са базирани на реални ситуации от практиките в различните европейски страни, и целят гарантирането и разширяването на възможностите за развитие на децата и младежите из цяла Европа, растящи извън биологичните си семейства. Така формулираните стандарти разкриват нови перспективи за повишаване на качеството на грижа за тази рискова група деца и са стъпка към хармонизиране на системата за грижа извън биологичното семейство в Европа.

REFERENCES

1. **Borisova, V.** Alternativi za detsha v risk, S., 2003.
2. **Braikova, T.** Modernite sotshialni durzhavi: Politikata na SASHT, Velikobritania, Germania i Shvetshia, S., 1998.
3. **Ilieva, S., Veselinova, I.** Upravlenie na sotshialno-pedagogicheski institutshii, S., 2005.
4. **Takvoryan-Solakyan, B.** Inovatshionni obrazovatelni tehnologii i podhodi, S., 2012.
5. **Chavdarova, A.** Istoriya na sotshialnata rabota, S., 2003.
6. **Britsch, V.** Handbuch Erziehungshilfe: Leidfaden für Ausbildung, Praxis und Forschung. Münster, 2001.
7. **Zhenevska deklaratsiya za pravata na deteto**, 26.09.1924.